

Володимир Очеретяний

Вінницький навчально-науковий інститут економіки,
Тернопільського національного економічного університету,
кандидат історичних наук, доцент (Україна)

Інна Ніколіна

Вінницький державний педагогічний університет імені Михайла Коцюбинського,
кандидат історичних наук, доцент (Україна)

Міжнародно-інформаційна діяльність дипломатичної місії УНР у Празі 1919-1920 рр.

Анотація. У пропонованій статті досліджується міжнародно-інформаційна, пропагандистська та видавнича діяльність Української надзвичайної дипломатичної місії УНР у Чехословаччині протягом 1919-1920 років. У публікації значна увага приділяється вивченню широкої інформаційної та видавничої роботи дипломатичної місії у Празі, як засобу привернення уваги європейських політиків та народів до долі України, її законних державних прав і геополітичних інтересів. Пропонована стаття є першою спробою узагальнюючого підходу до вивчення історії інформаційної роботи Української надзвичайної дипломатичної місії у ЧСР.

Ключові слова: міжнародно-інформаційна діяльність, пропаганда, інформаційний вплив, інформування, преса, часопис, інформаційний відділ.

Вагомість інформаційної діяльності як засобу привернення уваги європейських політиків та народів до долі України, її законних державних прав і геополітичних інтересів, виявляється актуальною і в наш час, зважаючи на російську агресію на сході України. Однак, більш актуальною вона була в добу визвольних змагань 1917-1923 рр. Щоб домогтися визнання України на європейському та світовому рівні в період Директорії УНР, необхідно було ознайомити її громадськість із «українським питанням», оскільки світова спільнота майже нічого не знала про Україну й українців. Змінити становище могла лише наполеглива інформаційна робота для поширення навіть елементарних відомостей про Україну, народ, що її населяє, історію, політику та культурні традиції. Водночас українська дипломатія гостро відчувала інформаційний вакуум стосовно європейських справ, на підставі якої вона мала діяти, приймаючи адекватні рішення.

Мета нашої статті: проаналізувати масив публікацій, що стосувався міжнародно-інформаційної та видавничої діяльності Української надзвичайної дипломатичної місії (далі – УНДМ) у ЧСР впродовж 1919-1920 рр.

Наявний масив публікацій про інформаційну та видавничу діяльність пропагандистського характеру УНДМ у ЧСР протягом 1919-1920 рр. майже відсутній у вітчизняній історичній науці. Наукові праці сучасних українських науковців торкаються, насамперед, вивчення зовнішньополітичних зусиль певних форм національної державності [1]. Окремі аспекти проблеми розглядаються у низці наукових й науково-популярних праць з історії української дипломатії та державного будівництва в Україні [2; 3].

Розглянемо конкретні напрямки міжнародно-інформаційної діяльності УНДМ у Празі. Вважаємо, що провідним спрямуванням її роботи були безпосередні контакти з зарубіжними засобами масової інформації. Саме через них можна було на пряму ознайомлювати політичні й громадські кола іноземних держав з подіями, що відбувалися в Україні, та її зовнішньополітичним курсом. Таким чином дипломатична місія, забезпечена коштами на відповідні витрати, цілеспрямовано організувала акції інформаційного впливу за кордоном. Так, про питому вагу інформаційної діяльності в роботі дипломатичних місій України свідчить, зокрема, і частка фінансових витрат на неї. Дипломатична місія в ЧСР за період з 14 січня по 14 вересня 1919 рр. виділила на пресову роботу 200 тис. гривень з 1.3 млн. грн. загальних витрат [1, с. 16].

Інформаційна діяльність українських дипломатичних представництв за кордоном регулювалася нормами статуту Міністерства преси і пропаганди Директорії УНР. «На закордонні пресово-кореспонденційні агентства накладається обов'язок обороняти перед політичним і публіцистичним світом закордону інтереси Української народної республіки, інформувати правительства Європи і заокеанських держав про національно-державні прагнення українського народу та утворити духовний зв'язок і інформаційне єднання між державами Європи та Україною» [4, арк. 23-24].

До їх компетенції за статуту міністерства належать: а) видання газет, брошур, пресові звідомлення, книжки, мапи, журнали і другі форми публіцистичної та літературної продукції для

оборони інтересів і правильного освітлення національно-державницьких прямих українського народу. б) інформувати закордон про події державно-політичного життя країни, та навпаки України про життя других держав і народів при помочі преси, телеграм, живого слова й інших форм інформації. в) входити в зв'язок з дипломатичними, партійно-політичними, журналістськими науковими і артистичними кругами європейських і заморських народів та визискують їх симпатії для Української Народної Республіки [4, арк. 24].

У 1919 р. дипломатична місія у Празі широко інформувала громадськість ЧСР про українську політичну платформу, а також про її історичні й культурні підвалини. Спеціально з цією метою був заснований Український громадський клуб, про діяльність якого повідомлялося в одному з листів до МЗС: «Дня 19 серпня 1919 р. в м. Прага (Чехословаччина) українськими громадянами при участі членів Дипломатичної і Військово-Санітарної місії założено Український Громадський Клуб (завданням полягало – інформувати національну працю насамперед в справі тісного духовного Українсько-Чеського об'єднання)» [5, арк. 5].

Інформаційні підрозділи дипломатичних місій УНР називалися інформаційними відділами чи частинами, або ж пресовими бюро і працювали під керівництвом першого секретаря (чи секретаря) представництва. Празький інформаційний відділ УНДМ відносився до пресово-кореспонденційного агентства II розряду.

Інформаційна діяльність УНДМ розпочалася ще до приїзду в Прагу, на початку 1919 р. у містечку Станіслав один з членів місії оприлюднив інформацію про від'їзд з України дипломатичної місії в ЧСР.

Інформаційний відділ УНДМ же розпочав свою роботу з прибуттям до Праги В. Короліва-Старого та В. Виговського. Вони 31 січня 1919 р. відвідали чеську урядову друкарню «Тисковий канцелярж» та деяких місцевих журналістів. Результатом цих зустрічей було опублікування 2 лютого в одній із популярних празьких газет Венков інтерв'ю дипломатів УНДМ, про її завдання й ближчі точки можливих політично-економічно-культурних взаємин межі Україною та Чехо-Словацькою республікою [6, арк. 3]. Також при активній допомозі чеського публіциста Я. Нечаса соціалістичний часопис «Чеське Слово» видав інформаційний матеріал про Україну [6, арк. 4]. Коли ж до Праги прибув голова УНДМ М. Славинський та інші члени місії, було розроблено план діяльності інформаційного відділу та визначено терміни виконання запланованих заходів відповідальних працівників. Головою цього відділу було призначено В. Корольова, заступником – журналіста І. Бочковського, а членом-співробітником – Н. Ковалевську [6, арк. 3]. На громадських засадах співпрацював з цим відділом професор С. Смаль-Стоцький.

Інформаційний відділ УНДМ працював у двох напрямках: «шукаючи шляхів до нав'язання ближчих знайомств з представниками місцевої преси (незалежно від напрямку діяльності), й почав підготовку до видання книжок пропагандистського характеру в чеській мові по питаннях української політики [6, арк. 3].

Дипломатична місія в Празі помітну увагу приділяла і видавничій діяльності, започаткувавши випуск серії друкованих видань на політичні теми під назвою: «Poznejte Ukrajinu» (Пізнайте Україну) [6, арк. 6].

Так, 27 лютого була випущена перша брошура із цієї серії професора С. Дністрянського «Українці – Чехам». У передмові до видання вказувалася мета: «Головнішим завданням видавництва «Пізнайте Україну» буде вияснення річевих і психологічних основ до чесько-українського зближення, яке передбачає географічне положення держав Чехословацької та Української ... Географічне сусідство, а також політичні інтереси примушують до того, щоби післявоєнні взаємини чесько-українські було вибудовано на цілком нових й насамперед чисто реальних підвалинах...» [3, с. 46].

Дана праця С. Дністрянського була присвячена проблемам визнання українського народу. У ній заслуговують на окрему увагу заключні слова автора: «Як вільний і самостійний народ, ми всемірно прагнемо допомогти здійсненню фактичного слов'янського побратимства. Хочемо вірити, що тепер з шляху цієї ідеї буде усунено всякі непорозуміння межі нами та іншими слов'янськими державами» [6, арк. 6-7].

Протягом 1919 р. УНДМ у Празі випустила близько 12 брошур із цієї серії. С. Смаль-Стоцького «Львів серце Західної України» [6, арк. 7], Я. Нечаса «Uprimme slovo o Stychich cesko-ukrajinskych» (Щира мова про чесько-українські відносини) [6, арк. 8], І. Бочковського «Z dejin Ukrajiny a ukrajniskoho otkozeni» (З історії України та українського відродження) [6, арк. 8], І. Кордуби «Bukovina» («Буковина») та О. Годзави «Uherska Ukrajina» («Угорська Україна»), Д. Дорошенка «Міжнародна орієнтація Українців за часи війни та революції», М. Грушевського «Ukrajina a Rusko» «Україна і Росія» [6, арк. 10], «Ukrajina i Ukrajinci» (Україна і українці) І. Бочковського [6, арк. 11].

Таким чином діяльність УНДМ щодо сприяння публікування серії книг (понад 40 брошур) «Пізнайте Україну» була направлена на широке інформування дипломатичних служб європейських країн про історію та громадсько-політичне, культурне життя України.

Голова УНДМ М. Славинський був одним із ініціаторів заснування часопису «Народ», який видавався з вересня 1919 р. по липень 1920 р. [1, с. 17].

Громадські діячі з України М. Грушевський, Д. Дорошенко, письменники В. Королів (Старий), І. Бочковський, Є. Виговський, а також відомі на той час чеські літератори Я. Нечас, П. Кржичка, Ф. Тихий заснували в Празі Українське кооперативне товариство «Всесвіт». Основною метою діяльності якого було проведення широкої інформаційно-пропагандистської та культурно-освітньої роботи, шляхом видання відповідної української літератури для потреб українців, що перебували під владою Угорщини [7, арк. 22]. Зауважимо, що на потреби товариства уряд УНР за клопотання М. Славинського виділив кошти у сумі 500 тисяч чеських крон [5, арк. 21].

Крім серії «Пізнайте Україну» за активного сприяння М. Славинського як Голови УНДМ в Празі видавництва «Час» і «Всесвіт» публікували твори українських поетів, праці науковців європейськими мовами [6, арк. 11].

Крім того, інформаційний відділ місії впорядкував та підготував до друку збірку статей під назвою «Культура України», яка ознайомлювала зарубіжні політичні кола та громадськість з культурним і духовним розвитком, історією та цивілізаційними досягненнями українського народу, а також слугувала інформаційною підтримкою українців в діаспорі [6, арк. 9].

Усі видання працівників УНДМ знайомили світову громадськість з етнічними, історично-культурними особливостями України та прагненням українців домогтися міжнародного визнання власної незалежної держави.

Одним із засобів пропаганди «українського питання» була й організація просвітницьких виступів з доповідями про Україну в Карловому університеті Праги. До цієї діяльності запрошувались відомі діячі науки й культури ЧСР, зокрема, директор бібліотеки Національного чеського музею С. Квагашля, поети Ф. Тихий і П. Кржичка, професори Празького університету Я. Бідло і З. Неєдлі, Я. Нечас та інші. «Все це люде, – зазначалося в одному із повідомлень празької місії УНР, – яких можна відтепер вважати за дійсних «українофілів» в кращому розумінні цього слова, які доводять своє українофільство фактичною працею шляхом живого й друкованого слова на полі ознайомлення чехів з скарбами української культури й з інтересами української політики [6, арк. 12].

За підтримки УНДМ були організовані концерти української Капели у Празі, та інших містах Чехії і Моравії. Усі 17 виступів «... були не тільки безустанним і незмінним тріумфом української пісні, але й викликали й політичну газетну кампанію.» [6, арк. 14].

Отже, різнопланова діяльність інформаційного відділу УНДМ у Празі вплинула на те, що західні політичні кола почали більш реально підходити до факту існування України як цивілізованої держави і налагоджувати з нею політичні, культурні та економічні відносини.

ДЖЕРЕЛА ТА ЛІТЕРАТУРА:

1 Будков Д. В. Організація зовнішньополітичного інформування за доби Директорії Української Народної Республіки // Міжнародні зв'язки України: наукові пошуки і знахідки. Київ, 1993. Вип. 4. С. 12–20.

2 Будков Д. В. 3 історії міжнародно-інформаційної діяльності Державного центру УНР в екзилі // Вісник Київського інституту «Слов'янський університет». Серія «Історія». 2000. Вип. 7. С. 10–19.

3 Віднянський С.В. Політика чехословацького уряду, щодо української еміграції в міжвоєнний період. // Міжнародні зв'язки України: наукові пошуки і знахідки. К., 1993. Вип. 3. С. 36–56.

4 ЦДАВО України. (Центральний державний архів вищих органів влади і управління України). Ф. 3696. Оп. 1. Спр. 7. 50 арк.

5 ЦДАВО України. Ф. 3696. Оп. 2. Спр. 203. 51 арк.

6 ЦДАВО України. Ф. 3696. Оп. 2. Спр. 576. 42 арк.

7 ЦДАВО України. Ф. 3696. Оп. 2. Спр. 271. 73 арк.

Владимир Очеретяный

Винницкий учебно-научный институт экономики,
Тернопольского национального экономического университета,
кандидат исторических наук, доцент (Украина)

Инна Николина

Винницкий государственный педагогический университет имени Михаила Коцюбинского,
кандидат исторических наук, доцент (Украина)

**Международно-информационная деятельность дипломатической миссии УНР в Праге
1919-1920 гг.**

Аннотация. В предлагаемой статье исследуется международно-информационная, пропагандистская и издательская деятельность Украинской чрезвычайной дипломатической миссии УНР в Чехословакии в период 1919-1920 годов. В публикации, значительное внимание уделяется изучению широкой информационной и издательской работы дипломатической миссии в Праге, как средства привлечения внимания европейских политиков и народов к судьбе Украины, ее законных государственных прав и геополитических интересов. Предлагаемая статья является первой попыткой обобщающего подхода к изучению истории информационной работы Украинской чрезвычайной дипломатической миссии в ЧСР.

Ключевые слова: международно-информационная деятельность, пропаганда, информационное воздействие, информирование, пресса, журнал, информационный отдел.

ABSTRACT

Volodymyr Ocheretianii

Vinnitsia Institute of Economics, Ternopil national economic University,
PhD (History), Associate Professor (Ukraine)

Inna Nikolina

Vinnitsa state pedagogical University named after Mykhailo Kotsiubynsky,
PhD (History), Associate Professor (Ukraine)

International information activities of the diplomatic mission of the UNR in Prague, 1919-1920.

The offered article shows the deployment of international information, advocacy and publishing activities of the Ukrainian extraordinary diplomatic mission of the UNR in Czechoslovakia during 1919-1920; the first national and departmental normative legal documents defining the focus international outreach and specific objectives the activities of Ukrainian diplomatic missions in this field.

In the publication, considerable attention is paid to studying a broad information and publishing work of the diplomatic mission in Prague, as a means of attracting the attention of European politicians and peoples to the fate of Ukraine and its legitimate rights of the state and geopolitical interests; investigated major publications in Czech and Ukrainian publications of an educational character, which define the direction and objectives for the dissemination abroad of information about the history and civilizational achievements of the Ukrainian people, its current status, the revival of national statehood, the aspirations of Ukraine in the international arena. Describes the main basics of foreign propaganda, organizational structure and functions of the staff of the information Department of the diplomatic mission of the UNR in Czechoslovakia, the promotion of public organizations and the Ukrainian Diaspora in the international informational work of Ukrainian diplomats. In the publication describes providing information and cultural assistance to Ukrainians in the Diaspora and in the ethnic territories occupied by foreign countries. Explored the forms and methods of international outreach, the objective difficulties in the way of spreading abroad truthful information about the Ukrainian state.

The present article is the first attempt of a generalizing approach to the study of the history information of the Ukrainian extraordinary diplomatic mission to the Czechoslovak Republic.

Key words: international information activities, propaganda, influence, information, press, journal, information Department.

REFERENCES:

1 Budkov D. V. Orghanizacija zovnishnjopolitychnogho informuvannja za doby Dyrektoriji Ukrajinskoji Narodnoji Respubliky // Mizhnarodni zv'jazky Ukrajinu: naukovi poshuky i znakhidky. Kyjiv, 1993. Vyp. 4. S. 12–20.

2 Budkov D. V. Z istoriji mizhnarodno-informacijnoi dijalnosti Derzhavnogho centru UNR v ekzyli // Visnyk Kyjivskogho instytutu "Slov'janskyj universytet». Serija "Istorija». 2000. Vyp. 7. S. 10 – 19.

3 Vidnjanskyj S.V. Polityka chekhoslovacjkogho urjadu, shhodo ukrajinskoji emigraciji v mizhvojenyj period. // Mizhnarodni zv'jazky Ukrainy: naukovy poshuky i znakhidky. K., 1993. Vyp. 3. S. 36–56.

4 CDAVO Ukrainy. F. 3696. Op. 1. Spr. 7. 50 ark.

5 CDAVO Ukrainy. F. 3696. Op. 2. Spr. 203. 51 ark.

6 CDAVO Ukrainy. F. 3696. Op. 2. Spr. 576. 42 ark.

7 CDAVO Ukrainy. F. 3696. Op. 2. Spr. 271. 73 ark.

Статтю подано до редколегії 4.02.2018 р.

УДК 94(47+57)

Анастасія Покляцька

Вінницький державний педагогічний університет імені Михайла Коцюбинського,
аспірантка (Україна)

Загальна характеристика розвитку сатиричної періодики СРСР 1920-30-х рр.

Анотація. У статті досліджується процес формування та розвитку журнальної сатиричної періодики СРСР 1920-1930-х рр., аналізуються загальні тенденції функціонування сатиричних видань, їх відмінність від радянської преси в цілому. У статті наголошується, що хоча завданням сатиричної періодики було викриття недоліків радянської системи, проте в переважній більшості, журнали стають офіційними трансляторами ідей більшовиків.

Ключові слова: сатирична періодика, радянська преса, пропаганда, ідеологія, «Крокодил», «Правда», «худкор», «робкор».

1920-ті рр. стали періодом виникнення та небувалого розквіту радянської сатиричної періодики, яка стала важливим елементом становлення партійно-радянської преси. Радянські періодичні видання були трансляторами ідей партійної влади, сприяли формуванню громадської думки щодо політичного курсу більшовиків. Особливість сатиричних журналів полягала в їх блискавичному реагуванні на події, яскравості та наочності образів, зрозумілих для читачів, а також у безпосередній взаємодії з читачем, яких включали в процес діяльності видавництва (т. зв. «худкори», «робкори»). Завдяки цьому сатирична періодика стала, з одного боку, одним із потужних засобів радянської пропаганди, а з іншого – завдяки своєму формату, який включав гумор, сатиру та іронію, саме в сатиричних журналах, певною мірою, зустрічається викриття самої радянської системи, яке завдяки якраз елементу сміху та несерйозності втрачає свою гостроту.

Метою статті є дослідження розвитку радянської сатиричної періодики 1920-1930-х рр. та особливостей її діяльності.

Розвиток сатиричної періодики СРСР 1920-1930-х рр. є недостатньо дослідженою темою. Більшого поширення набули дослідження з історії радянської преси в цілому, або окремих аспектів розвитку газетно-журнальної періодики. Так, у праці А.Животка «Історія української преси» [1] розкрито умови розвитку української періодики на теренах українських земель та за кордоном з моменту зародження та до другої половини ХХ ст. Комплексне дослідження партійно-радянської преси УСРР 1920-1930-х рр. у контексті українізації здійснила О.Коляструк [6]. Автор дослідила, зокрема, механізми впливу преси на масову свідомість, визначила методи і способи впровадження пресою радянських стереотипів у громадську свідомість. Також О.Коляструк зазначила характерні риси радянської преси та спеціальні технології у роботі з інформацією (зокрема, анонсація, джерельна дивергенція, дифамація, дезінформація, персеверація, деперсоналізація) [6, с.11].

Особливості сатиричної публіцистики 1920-1930-х рр. УСРР у ракурсі дослідження історії журналістики здійснила Н. Зикун [3; 4].

Серед зарубіжних авторів варто виділити І. Кузнецова, який здійснив дослідження з історії російської журналістики з 1917 по 2000 рр. [7] Автор дослідив діяльність періодичних видань у відповідності до вимог партійного керівництва, проаналізував процес становлення однопартійної радянської журналістики. Так само, важливе місце в дослідженні історії цензури СРСР займає праця Г.Жиркова [2], в якій автор дослідив взаємовідносини влади і журналістики, партійний контроль над цензурою та її апаратом.

Вагоме місце у дослідженні власне сатиричної періодики СРСР займає праця С. Стигаліна та І. Кременської «Радянська сатирична періодика 1917-1963 рр.» [8], яка, попри